

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การนำเสนอวิธีวิทยาการวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาชุมชนในจังหวัดตราด โดยในดัชนีพันธนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) เพื่อให้สามารถนำไปสู่การแสวงหาความรู้ในการตอบวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 แนวทางในการวิจัย (Methodological Approach)
- 3.2 วิธีการวิจัย (Research Method)
- 3.3 เทคนิคการวิจัย (Research Technique)

3.1 แนวทางในการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิจัยแนวทางสหวิทยาการแบบสหสาขา (Interdisciplinary Research) คือเป็นการนำเอาศาสตร์ของสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานภูมิความรู้ผนวกเข้ากับความเชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกันศึกษา เพื่อแสวงหาคำตอบในโจทย์ปัญหาวิจัยเดียวกัน ทั้งนี้ มีการศึกษาเริ่มตั้งแต่การกำหนดโจทย์ในการวิจัย การแสวงหาข้อมูลจนกระทั่งสามารถสรุปผลการศึกษา การเขียนรายงานเพื่อตอบปัญหาการวิจัย โดยอาศัยกระบวนการหลอมรวมองค์ความรู้ จากสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ในขณะที่ทุกขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยจะเป็นการบูรณาการเชื่อมโยงร้อยรัดและแลกเปลี่ยนความรู้ของการดำเนินการวิจัยไปพร้อมกันในทุกส่วน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559 : 291) ผลลัพธ์สุดท้ายของการวิจัยแนวสหวิทยาการแบบสหสาขานี้ทำให้เกิดความรู้ เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามของการวิจัยอย่างครอบคลุมรอบด้านและสมเหตุสมผล สำหรับสาขาวิชาที่ผู้วิจัยนำมาใช้บูรณาการในการวิจัยนี้จะประกอบด้วย สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขานิเวศวิทยา สาขาวัฒนธรรมศาสตร์และสาขาเศรษฐศาสตร์

3.2 วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ในรูปแบบกรณีศึกษา (Case Study Methodology) เพื่อศึกษาถึงลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาเงื่อนไขสำคัญในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำเสนอรูปแบบในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ ตัวนักวิจัย การสัมภาษณ์

และการสังเกตเป็นหลักสำคัญ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ในลักษณะของการตีความหมาย โดยเชื่อมโยงเหตุและผลเพื่อให้ได้ข้อสรุปของการวิจัย มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายมีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ คือเป็นชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดตราด จำนวน 3 แห่ง สอดคล้องกับเงื่อนไขการวิจัยของจำลอง แสนเสนาะ และขวัญศิริ เจริญทรัพย์ (2561 : 129) ดังนี้

ชุมชนบ้านเปรีตโน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมืองตราด เนื่องจากเป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมป่าชายเลนที่มีการสร้างวัฒนธรรมชุมชนในการปกป้องป่าชายเลนเป็นจำนวนหมื่นกว่าไร่ไว้เพื่อการเรียนรู้แก่คนทั่วไป

ชุมชนบ้านท่าระแนะ ตำบลหนองคันทร้ง อำเภอเมืองตราด เนื่องจากเป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศป่าชายเลนที่ชุมชนได้ทำการอนุรักษ์ตามธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ เนื่องจากเป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมทางด้านศาสนาที่เป็นการประสานระหว่างวิถีของพุทธศาสนาและอิสลามไว้ได้อย่างกลมกลืน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของแต่ละพื้นที่ในการวิจัย ดังนี้

ชุมชนบ้านเปรีตโน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมืองตราด ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชน 4 คน สมาชิกกลุ่ม 4 คน ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชาวบ้าน 3 คน เจ้าหน้าที่รัฐ 1 คน แกนนำหรือชาวบ้านในชุมชนที่เกี่ยวข้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม 5 คน

ชุมชนบ้านท่าระแนะ ตำบลหนองคันทร้ง อำเภอเมืองตราด ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชน 4 คน สมาชิกกลุ่ม 4 คน ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน เจ้าหน้าที่รัฐ 1 คน แกนนำหรือชาวบ้านในชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม 3 คน

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชน 4 คน สมาชิกกลุ่ม 4 คน ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน เจ้าหน้าที่รัฐ 1 คน แกนนำหรือชาวบ้านในชุมชนที่เกี่ยวข้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม 3 คน

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือเอกสารขั้นต้น (Primary Data) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data)

เอกสารขั้นต้น หมายถึง เอกสารที่ยังไม่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เช่น เอกสารการประชุม บันทึกการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

เอกสารชั้นรอง หมายถึง เอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เช่น ข้อกำหนด กฎระเบียบ คำสั่ง ตำราวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Focused Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์แบบเจาะจง หมายถึง การสัมภาษณ์ที่เจาะจงหัวข้อเรื่องที่ต้องการข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง การสัมภาษณ์ประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล เป็นต้น

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หมายถึง การสัมภาษณ์ที่ต้องการรายละเอียดมากที่สุด ในประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

การสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบแนวทางการสัมภาษณ์ลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) ตามแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีและจากการตรวจสอบเอกสาร โดยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างนี้ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน และกรรมการที่ปรึกษาได้ทำการตรวจสอบคำถามในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษาและความครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนหรือพื้นที่ เช่น บริเวณรอบป่าชายเลน เขตพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรร่วมของชุมชน การสังเกตวิถีชีวิตของผู้นในชุมชน พฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนหรือพื้นที่อื่น ๆ ลักษณะทางกายภาพของป่าชายเลน ลักษณะการดำเนินกิจกรรมของชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

3.3 เทคนิคการวิจัย

เทคนิคการวิจัยในชุมชนนี้ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

3.3.1 การเตรียมความพร้อมสำหรับการวิจัย

1. การเตรียมแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ (Interview) แนวคำถามส่วนใหญ่จะเป็นการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ ประวัติความเป็นมา ความรู้สึกนึกคิด ในลักษณะประวัติศาสตร์

บอกเล่า (Oral History) จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ถูกเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพิจารณาจากลักษณะของการมีข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลที่ต้องการจะอิ่มตัว

2. การติดต่อประสานงาน ได้มีการติดต่อประสานงานแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงได้ติดต่อคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อขออนุมัติทำหนังสือขอความร่วมมือกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บข้อมูล

3. การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องบันทึกเสียงและภาพ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย (Documentary Research) เช่น รายงานการประชุม ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่ม เอกสารโครงการ เป็นต้น

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวันและเวลาที่มีการประสานงานล่วงหน้า จากนั้นจึงเข้าไปพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึกสิ่งที่เห็น การสัมภาษณ์แบบเจาะจง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตขณะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลยินยอมบันทึกเสียงและถ่ายภาพก่อนการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งทำการสังเกตสภาพโดยทั่วไปที่ผู้วิจัยพบเห็นขณะไปสัมภาษณ์

3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีความสมบูรณ์ครบถ้วนหรือไม่ ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ตีความและสร้างข้อสรุป โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ด้านข้อมูล ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลและด้านตัวผู้วิจัย หลังจากตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้ ผู้วิจัยจะตรวจสอบวิธีให้ข้อมูลย้อนกลับของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Member Checking) เพื่อทำการตรวจสอบประเด็นและการตีความหมายและสร้างความชัดเจนในข้อสรุปตามประเด็นต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกจากคำสัมภาษณ์หรือถ้อยคำ ใจความสำคัญของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายแบบคำต่อคำ (Verbatim) วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น สร้างมโนทัศน์หาความแตกต่างและความคล้ายของข้อมูล นำมาจัดกลุ่มคำ (Key Word) กลุ่มข้อมูล (Unit of Data) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับการสังเกต การบันทึกย่อ และจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาที่เน้นการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) การให้ความหมาย การสร้างแก่นสาระจากกรณีศึกษาอย่างลุ่มลึกรอบด้าน (Intensive and Holistic) ใช้หลักเหตุและผลตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (Evidence) ด้วยการใช้นวนคิดนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

3. การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์โดยการพรรณนาความประกอบ ตารางสัญลักษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ซึ่งสัญลักษณ์ที่ใช้ในตารางวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรร่วม ของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออस्टรอม มีความหมาย ดังนี้

P	หมายถึง	ชุมชนบ้านเป็ดใน
T	หมายถึง	ชุมชนบ้านท่าระแนะ
N	หมายถึง	ชุมชนบ้านน้ำเขียว
A	หมายถึง	การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง		
A-1	หมายถึง	ความพอประมาณ
A-2	หมายถึง	ความมีเหตุผล
A-3	หมายถึง	การมีภูมิคุ้มกันในตัว
A-4	หมายถึง	ความรู้
A-5	หมายถึง	คุณธรรม
B	หมายถึง	การจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของเอลินอร์ ออस्टรอม
B-1	หมายถึง	กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน
B-1.1	หมายถึง	ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์
B-1.2	หมายถึง	ขอบเขตของทรัพยากรร่วม
B-2	หมายถึง	ความสอดคล้องของกฎ ระเบียบต่าง ๆ
B-2.1	หมายถึง	ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น
B-2.2	หมายถึง	ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์
B-3	หมายถึง	การจัดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน
B-4	หมายถึง	การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล
B-4.1	หมายถึง	การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์
B-4.2	หมายถึง	การสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากร
B-5	หมายถึง	การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ
B-6	หมายถึง	ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ
B-7	หมายถึง	สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับ
จากรัฐ		
B-8	หมายถึง	การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคี
เครือข่าย		